

so se na Poljskem prvi pečali s pisanjem časnikov piaristi in jezuiti. A bili so zato tudi dobro plačani. Piaristi so dobivali za svoj trud letnega honorarja 100 cekinov, kar je bilo zatakrat precejšnja svota. Ako so imeli veliko naročnikov za to ceno, so lahko shajali. Radi tega so te menihe povsod radi sprejemali, vabili in jih gostili, ker so vedeli, da bodo potem po celem kraljestvu raznesli novico.

Uredniki so bili popolnoma svobodni, bilo ni nobene cenzure, nobene konfiskacije, nobenih uradnih pogrškov in časnikarskih tožb. Lahko so poljubno enega hvalili, drugega ponižali, novice zamolčali ali pretirali in s svojimi opazkami dodali, da je lahko vplivalo na dobro ali slabo ime oseb, znanih v deželi. Kontrole ni bilo nobene. Dasiravno so bili ti časniki le bolj anekdotične vsebine, so jih vendar zelo radi čitali in so šli iz rok v roke po celi deželi.

Poleg anekdot so prinašali ti časniki tudi važnejše reči: politične novice, cene žita, važni dogodki so se naznanjali hitro in natančno. S časom so se pisani časniki razširili in pričeli so jih tiskati. L. 1740 so dobili jezuitje dovoljenje izdajati časnik „Kurjer Polski“ namesto poprej edinih koncesionistov, oo. piaristov. Za Stanislava Avgusta je imel eksjezuit St. Luskín izključni monopol za izdajanje lista „Gazeta Warszawska.“

V Šleziji narašča v tešinski kneževini poljsko časopisje polagoma in stalno. Razvoj časopisja je najlepši dokaz vztrajnega delovanja med narodom in narodnega probujenja. Samo skromni mesečniki in tedniki so služili do letošnjega leta tamošnjemu poljskemu prebivalstvu. Letos je pa začela poljska „Matica šleska“ izdajati prvi poljski dnevnik „Tešinski dnevnik“ v Tešinu. Urejuje ga g. Vladislav Zabavski, pisan je poljudno za široke ljudske množice. Daj Bog, da bi ne usehnil, ampak še napredoval in dobro branil slovansko stvar na tej izpostavljeni meji.

L. L.

Druge.

Das soziale Wirken der katholischen Kirche in Österreich. Im Auftrage der Leo-Gesellschaft. Band IV. Heft I. Diözese Laibach. Von dr. Josef Gruden. Laibach 1906. Verlag der Leo-Gesellschaft in Wien. Tiskala „Kat. Tiskarna“ v Ljubljani. Ta knjiga je del obsežnega književnega podjetja dunajske Leonove družbe, ki se je namenila, opisati socialno delovanje cerkve v Avstriji za vsako diecezo posebej. Že pred desetletjem so se razposlale vprašalne pole po vseh župnijah, da se zbere statistični material, ki priča o velikem socialnem delu, ki ga je pri nas izvršila cerkev sama in s pomočjo vnetih laikov. Na ta način zbrani material je bil precej nepopoln in ker sta dva marljiva moža, ki sta te podatke pregledovala in jih hotela zbrati v pregledno enoto, umrla, se je bilo bati, da začeto težko delo ostane nepopoln torzo. Toda lansko spomlad se je lotil dela znani naš dr. Gruden in ga tudi dovršil. Dr. Grudnu je pomagal dr. Krek, ki je zbral material o delavskih in gospodarskih organizacijah, vsi župniki in dekani, ki so se radi odzvali pozivu, da zberejo po svojem okrožju potrebno gradivo, deželni glavar Oton pl. Detela in deželni vladni

svetnik Oskar vitez Kaltenegger. Ker je Leonova družba bila vsled tehniških razlogov primorana, omejiti vsebino knjige na šest tiskovnih pol, je dr. Gruden moral delati jako koncizno. Knjiga je dovršena, krasno delo — bilanca o vsem cerkvenem delovanju na socialnem polju, ne samo v zadnji dobi, ampak v nepretrganem razvoju od prvih početkov. Prvo poglavje obravnava versko življenje, ki je pri nas kakor tudi povsod velik kulturno-socialni faktor. Koliko narodnih sil je zbranih n. pr. samo v Marijini kongregaciji in v bratovščini sv. Rešnjega Telesa, ki štejeta obedve skupaj 142.338 članov! Morda najbolj poučno je drugo poglavje o vzgojnem delu cerkve na Kranjskem. Šolski fond je skoro ves iz cerkvenega premoženja; nad 4000 gojencev, počenši od otroških vrtec pa do gimnazije, vzgaja cerkev v svojih lastnih zavodih; na tem polju se zlasti odlikujejo uršulinke. Cerkvenih ustanov za dijake je 153; njihov letni znesek je 69.600 K, ustanovni kapital pa 1.392.700 K velik. Sijajno izpričevalo za izobraževalno delo je napredek katoliškega časopisja, (II. del knjige) 1 dnevnik in 14 drugih časopisov in revij. „Slovenska krščansko socialna zveza“ šteje že 127 organizacij in nebroj knjižnic, abstinenčno gibanje, vzrastlo na podlagi krščanske organizacije in izključno od nje negovano, neprestano raste in se razvija, „Društvo za krščansko umetnost“ z 260 člani priča o kulturnih prizadevanjih cerkve, ki je na Kranjskem odnekaj pospeševala umetnost. IV. poglavje obravnava karitativno delovanje cerkve; občinski ubožni fondi so skoro vsi iz cerkvenega premoženja: 180 ustanov za reveže z letnim zneskom 39.890 K in ustanovnim kapitalom 797.800 K je še sedaj cerkvenih. V. poglavje se peča s socialnim delovanjem cerkve na gospodarskem polju in med delavci: 17 delavskih organizacij priča o skrbi cerkve in katoliških laikov za povzdigo gmotnega položaja in izobrazbe nižjih ljudskih slojev. Knjiga je neobhodno potrebna za apologeta, za zgodovinarja, statistika, socialnega politika in celo za političnega uradnika; vsi najdejo tu bogat material, pregledno razvrščen in osredotočen. Za nas je knjiga ponosna bilanca o našem delu, za vsakega drugega nujen repertorij.

P.

Der Panslavismus. Eine national-politische Betrachtung. Von B. Cilli 1906. — Druck der „Zvezna tiskarna“. Verlag der „Zvezna trgovina“. — Pisatelj te zanimive knjižice, ki je že izzvala v raznih slovanskih časopisih različne ocene, razmotriva slovansko vprašanje enega enotnega stališča, kar ga seveda sili, da se bavi z raznimi gesli o vseslovanskem delu. Svoje izvajanje začneja s splošnimi razmotrivanji o sedanjem položaju Slovanov in o raznih nazorih, v katerih se je doslej kazalo to, kar imenuje pisatelj s smelo besedo „panslavizem“. O Slovencih pravi, da so izročeni neizogibni pogubi, ako gre dalje po sedanji poti. Pesimistična je njegova sodba o vsem, kar se zdaj dela, govori in piše. Geslo „hrvaškega državnega prava“ se zdi pisatelju za Slovence čisto nerabno, tudi „jugoslovanska ideja“ ne more donesti rešitve. Sicer je misel na jugoslovansko državo mikavna, a razmere so take, da je neizvedljiva; „slovanska vzajemnost“ je samo fraza, brez načrta in programa, tudi nada, da se „slovanske reke zlijejo v ruskem morju“, je prazna. Odkod naj torej zasine Slovanom boljša bodočnost? Pisatelj pravi, da imata samo dva slovanska naroda